

Poradnik dla nieletnich protestujących i ich rodziców

O co policja może pytać nastolatków, co zrobić, jak zamkną ci dziecko

Szpila, Sylwia Gregorczyk-Abram, Marta Tomkiewicz

11 września 2020

Spis treści

Osoba nieletnia, czyli w jakim wieku?	3
W jakich okolicznościach policja może legitymować nieletniego?	3
Na podstawie jakich dokumentów policja ustala tożsamość nieletniego?	4
Czy policja może zatrzymać osobę nieletnią?	5
Jakie prawa ma nieletni podczas zatrzymania?	5
Czy o zatrzymaniu osoby nieletniej jest zawiadamiany sąd?	5
Czy można przesłuchać nieletniego bez obecności rodzica lub opiekuna?	6
Czy sąd rodzinny zawiadomi o toczącym się postępowaniu szkole?	6
W jakich okolicznościach nieletni musi mieć obrońcę?	6
Kiedy osoba nieletnia może trafić do policyjnej izby dziecka i jak długo może tam przebywać?	7

Osoba nieletnia, czyli w jakim wieku?

Zgodnie z ustawą o postępowaniu w sprawach nieletnich, jeśli postępowanie prowadzone jest w związku z ewentualną demoralizacją (np. spożywaniem alkoholu, zażywaniem środków odurzających, paleniem papierosów, używaniem słów wulgarnych lub obelżywych, przebywaniem w porze nocnej bez nadzoru, ucieczką z domu czy porzuceniem szkoły, przebywaniem w środowiskach kryminogennych etc.) – **nieletnim jest osoba, która nie ukończyła 18 lat.**

Inaczej jest wówczas, kiedy sprawa dotyczy przestępstwa, przestępstwa skarbowego lub któregoś z wykroczeń wymienionych w ustawie (np. zakłócania porządku, niszczenia znaków, kradzieży czy zniszczenia mienia do wartości 500 zł) - wówczas nieletnim podlegającym odpowiedzialności na podstawie ustawy będzie osoba, która ukończyła 13 lat i nie ukończyła lat 17.

W zakresie wykonywania środków wychowawczych lub poprawczych za nieletniego uważana jest także osoba, względem której środki takie zostały orzeczone, choćby ukończyła 18 lat, nie dłużej jednak niż do ukończenia lat 21.

Często w przestrzeni medialnej możemy usłyszeć sformułowanie, że z uwagi na rodzaj popełnionego przestępstwa osoba nieletnia będzie odpowiadała „jak dorosła”. **Faktycznie ustawodawca przewidział także możliwość odpowiadania przez nieletniego, który ukończył lat 15, na takich zasadach, jak gdyby ukończył lat 17.** Będzie to możliwe wówczas, jeśli nieletni sprawca dopuścił się poważnego czynu zabronionego (w tym zabójstwa, rozboju, zgwałcenia w typie kwalifikowanym, tj. np. wspólnie z inną osobą, czy wobec pokrzywdzonego, który nie ukończył 15. roku życia itd.). Ustawodawca zastrzegł, że taka surowsza odpowiedzialność możliwa jest tylko wtedy, gdy okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności, jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne.

W jakich okolicznościach policja może legitymować nieletniego?

Policja uprawniona jest do legitymowania każdej osoby w celu ustalenia jej tożsamości, w tym także nieletniego, o ile podejrzewa go o popełnienie czynu karalnego bądź też może on być świadkiem takiego czynu albo wreszcie: osoba ta przypomina rysopisem osobę poszukiwaną lub ukrywającą się. Innymi słowy, musi istnieć przyczyna, jakaś faktyczna podstawa, by w drodze czynności służbowej legitymowania ustalać tożsamość nieletniego.

Funkcjonariusz umundurowany powinien podać legitymowanemu swój stopień, imię i nazwisko w sposób umożliwiający odnotowanie tych danych, przyczynę podjęcia czynności służbowych, a na żądanie dodatkowo podaje podstawę prawną podjęcia tej

czynności. Co ważne, zgodnie z przepisami wykonawczymi do ustawy o Policji, funkcjonariusz podaje powyższe dane bez konieczności proszenia go o to.

W praktyce pytanie o podstawę prawną z największym prawdopodobieństwem zakończy się lakoniczną odpowiedzią funkcjonariusza o art. 15 ustawy o policji (m.in. prawo do legitymowania osób w celu ustalenia ich tożsamości).

Natomiast jeśli czynność legitymowania przeprowadza funkcjonariusz nieumundurowany, wówczas nieletniemu powinna zostać okazana legitymacja służbowa zawierająca ww. dane funkcjonariusza, przy czym na żądanie nieletniego okazanie legitymacji służbowej powinno nastąpić w sposób umożliwiający odnotowanie danych w niej zawartych.

W celu ustalenia tożsamości nieletniego funkcjonariusz ma prawo pytać o: imię, nazwisko oraz adres zamieszkania/pobytu nieletniego, o jego numer PESEL, a w przypadku jego braku - o datę i miejsce urodzenia nieletniego oraz imiona rodziców i nazwisko rodowe. Powyższe dane funkcjonariusz dokumentuje w notatniku służbowym, wskazując dodatkowo czas, miejsce i przyczynę legitymowania. Warto również zaznaczyć, że funkcjonariusz policji może odstąpić od czynności legitymowania, jeżeli osoba jest mu znana osobiście, np. z innych, wcześniejszych czynności.

Na podstawie jakich dokumentów policja ustala tożsamość nieletniego?

Dla potwierdzenia tożsamości nieletniego wystarczające będzie okazanie funkcjonariuszowi legitymacji szkolnej ze zdjęciem lub dowodu osobistego (w tym także tymczasowego). Przepisy wskazują również na możliwość weryfikacji tożsamości na podstawie innych dokumentów ze zdjęciem, które nie budzą wątpliwości. Oczywiście jest, że dotyczy to ww. legitymacji szkolnej i innych dokumentów wydawanych przez instytucje publiczne. Dokumentem takim nie będzie natomiast np. karta do siłowni czy karta lojalnościowa do lokalu usługowego, nawet jeśli zawiera zdjęcie.

Nawet jeśli nieletni nie ma przy sobie dokumentu tożsamości, to jego dane mogą zostać przez funkcjonariusza ustalone także na podstawie oświadczenia osoby, której tożsamość zweryfikowano dowodem osobistym albo ww. wiarygodnymi dokumentami, zgodnie z powyższym wskazaniem, a nawet wyjątkowo, w zależności od oceny sytuacji przez funkcjonariusza policji, w drodze telefonicznego lub osobistego porozumienia się z osobami wskazanymi przez legitymowanego.

W przypadku braku możliwości ustalenia tożsamości nieletniego policja jest uprawniona do doprowadzenia nieletniego do jednostki policji w celu wykonania niezbędnych czynności zmierzających do ustalenia jego tożsamości.

Czy policja może zatrzymać osobę nieletnią?

Tak, policja ma prawo w wypadkach niecierpiących zwłoki do zbierania i utrwalania dowodów w odniesieniu do przejawów demoralizacji oraz czynów karalnych, zaś w razie potrzeby może dokonać zatrzymania nieletniego.

Owa potrzeba musi być związana z istnieniem uzasadnionego podejrzenia, że nieletni popełnił czyn karalny i jednocześnie zachodzi równie uzasadniona obawa ukrycia się przez niego lub zacierania śladów tego czynu bądź też kiedy nie ma możliwości ustalenia tożsamości nieletniego.

Jakie prawa ma nieletni podczas zatrzymania?

Zatrzymany nieletni powinien zostać niezwłocznie poinformowany o przyczynach zatrzymania oraz o przysługujących mu prawach, w tym o prawie do skorzystania z pomocy adwokata, prawie do odmowy składania wyjaśnień lub odpowiedzi na poszczególne pytania i prawie złożenia zażalenia na czynności naruszające jego prawa.

Nieletniemu należy także umożliwić nawiązanie kontaktu z rodzicem albo opiekunem lub z adwokatem, przy czym – co bardzo ważne – realizacja tego uprawnienia następuje na zgłoszone przez nieletniego żądanie.

Ustawa wprowadza jednocześnie wymóg możliwie jak najszybszego przesłuchania nieletniego, przy jednoczesnym zobligowaniu prowadzących tę czynność do niezwłocznego zawiadomienia o niej rodziców albo opiekuna, którzy jednocześnie wraz z otrzymaniem takiego zawiadomienia powinni zostać zapoznani z zakresem praw i obowiązków nieletniego w danym postępowaniu. Wszystkie te czynności powinny zostać odnotowane w aktach postępowania, zaś z samej czynności zatrzymania nieletniego sporządzany jest protokół zawierający podstawowe dane dotyczące tej czynności (miejsce, datę, godzinę i przyczynę zatrzymania).

Do protokołu można i należy zgłosić wszelkie ewentualne oświadczenia dotyczące nieprawidłowości, które zaistniałyby przy zatrzymaniu.

Czy o zatrzymaniu osoby nieletniej jest zawiadamiany sąd?

O fakcie zatrzymania nieletniego policja powinna zawiadomić sąd rodzinny. Co więcej, ustawodawca wskazuje, że takie powiadomienie powinno nastąpić niezwłocznie, nie później jednak niż w ciągu 24 godzin liczonych od dokładnie odnotowanej w protokole godziny zatrzymania.

Okres 24 godzin ma istotne znaczenie, albowiem ustawa nakazuje nieletniego zwolnić natychmiast i przekazać go rodzicom lub opiekunowi w przypadku przekroczenia tego terminu.

Natychmiastowe zwolnienie nieletniego powinno nastąpić także w sytuacji ustania przyczyny zatrzymania (np. po ustaleniu wcześniej nieznannej tożsamości nieletniego), nadto wobec polecenia zwolnienia wydanego przez sąd rodzinny, a także w przypadku niepodjęcia przez sąd przez kolejne 48 godzin od zawiadomienia o zatrzymaniu nieletniego decyzji o umieszczeniu nieletniego w schronisku dla nieletnich lub tymczasowym umieszczeniu w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, rodzinie zastępczej zawodowej albo w specjalistycznym zakładzie leczniczym.

Czy można przesłuchać nieletniego bez obecności rodzica lub opiekuna?

Nie, nie ma takiej możliwości. Ustawa wprowadza jednoznaczny wymóg przeprowadzenia czynności przesłuchania nieletniego przez policję w obecności jego rodziców, którym przysługuje władza rodzicielska, albo opiekuna lub ustanowionego obrońcy.

Gdyby z jakichś powodów stawiennictwo ww. osób było niemożliwe, wówczas nieletni może wskazać osobę bliską, np. przedstawiciela szkoły, do której uczęszcza, lub przedstawiciela organizacji społecznej, do której zadań statutowych należy oddziaływanie wychowawcze na nieletnich lub wspomaganie procesu ich resocjalizacji.

Obecność ww. osoby podczas przesłuchania odnotowywana jest w protokole przesłuchania nieletniego. Co ważne, Sąd Najwyższy już w 1990 r. stwierdził, że wyjaśnienia nieletniego odebrane bez zachowania wymogów zapewnienia obecności jednej z ww. osób dorosłych nie mogą stanowić dowodu w postępowaniu.

Czy sąd rodzinny zawiadomi o toczącym się postępowaniu szkołę?

Sąd ma taką możliwość, ale może to nastąpić wyłącznie za zgodą osoby nieletniej. Jednym ze sposobów zakończenia postępowania w sprawie nieletniego jest przekazanie jego sprawy szkole, do której uczęszcza, albo organizacji młodzieżowej, sportowej, kulturalno-oświatowej czy innej organizacji społecznej, do której należy.

Ma to miejsce wyłącznie wówczas, jeśli sąd uzna, że środki oddziaływania wychowawczego, jakimi dana szkoła lub organizacja dysponuje, są wystarczające. Takie przekazanie nie jest uzależnione np. od tego, jakiego czynu karalnego dopuścił się nieletni.

W jakich okolicznościach nieletni musi mieć obrońcę?

Rodzice albo opiekun nieletniego mogą ustanowić obrońcę w każdej sprawie dotyczącej nieletniego i na każdym etapie postępowania prowadzonego przeciwko niemu. W celu uzyskania profesjonalnego wsparcia prawnego nieletni może także złożyć wniosek o

ustanowienie dla niego obrońcy z urzędu, uzasadniając w treści tego wniosku, że udział obrońcy jest potrzebny np. ze względu na brak znajomości procedur czy przepisów prawa, a nieletni lub jego rodzice nie są w stanie ponieść kosztów wynagrodzenia obrońcy z wyboru bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny.

Jednocześnie ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich wskazuje także okoliczności, w których nieletni musi korzystać z pomocy obrońcy, niezależnie od woli jego rodziców albo opiekunów. Tak jest w przypadku zaistnienia ewentualnej sprzeczności interesów nieletniego i jego rodziców albo opiekuna, przy czym wówczas obrońcę z urzędu wyznacza nieletniemu sąd rodzinny.

Podobnie sąd wyznaczy nieletniemu obrońcę z urzędu, jeśli nieletniego umieszczono w schronisku dla nieletnich, a także gdy jest on głuchy, niemy, niewidomy lub kiedy zachodzi wątpliwość, czy jego stan zdrowia psychicznego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny lub rozsądny.

Kiedy osoba nieletnia może trafić do policyjnej izby dziecka i jak długo może tam przebywać?

Nieletniego można umieścić w policyjnej izbie dziecka na czas uzasadnionej przerwy w konwoju albo w doprowadzeniu, lecz nie dłużej niż na 24 godziny.

Nieletniego można umieścić w policyjnej izbie dziecka także na polecenie sądu rodzinnego. Umieszczenie następuje na czas niezbędny do wykonania określonych czynności procesowych, nieprzekraczający jednak 48 godzin. Czynności te (np. przesłuchanie w charakterze świadka) powinny zostać określone w postanowieniu sądu; dotyczy to także czasu, na jaki nieletni zostaje umieszczony w policyjnej izbie dziecka.

Światowe Forum Ekonomiczne w Davos w 2020 było niemal opanowane przez kilkusetletnich aktywistów. Rok temu swoich sił na Forum próbowała Greta Thunberg, w tym roku obecni byli jeszcze młodsi, chociażby 13-letnia Naomi Wadler, która protestuje przeciwko łatwej dostępności do broni palnej, czy 15-letnia Autumn Peltier walcząca o dostęp do czystej wody.

Młodzi ludzie coraz częściej angażują się w sprawy społeczne, chcą, aby ich niezgodna na zastaną rzeczywistość była wyraźna i słyszalna. Biorą udział w protestach i demonstracjach, jak chociażby te zorganizowane w ostatni poniedziałek przez ruch Extinction Rebellion, który alarmuje o kryzysie klimatycznym. Cieszymy się, że rośnie nam nowe pokolenie, które rozumie istotę społeczeństwa obywatelskiego, chce brać udział w dyskusji, ma coś do powiedzenia. Udział w protestach i demonstracjach, a także wszelkie formy nieposłuszeństwa obywatelskiego, nieodzownie wiążą się z kontaktem z policją. Dlatego, ciesząc się z coraz większego zaangażowania społecznego młodych ludzi, przedstawiamy odpowiedzi na kilka pytań, które najczęściej są nam zadawane przez młodych ludzi oraz ich rodziców.

Anarcho-Biblioteka
Dobry pieróg to wywrotowy pieróg

Szpila, Sylwia Gregorczyk-Abram, Marta Tomkiewicz
Poradnik dla nieletnich protestujących i ich rodziców
O co policja może pytać nastolatków, co zrobić, jak zamkną ci dziecko
11 września 2020

<https://www.facebook.com/kolektywszpila/posts/110446664232542>
tekst powstał w związku z protestami m. in. Ogólnopolskiego Strajku Kobiet w 2020

pl.anarchistlibraries.net